

CZU: 341.231.14:343.132(478)

**ANALIZA HOTĂRĂRIILOR CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI
ADOPTATE ÎN PRIVINȚA REPUBLICII MOLDOVA ÎN MATERIA
ADMISIBILITĂȚII TEHNICILOR UTILIZATE ÎN OPERAȚIUNILE
SUB ACOPERIRE ÎN CADRUL INVESTIGAȚIILOR PENALE**

Artiom ENI

Universitatea de Stat din Moldova

În articol este supusă analizei jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în raport cu Republica Moldova în materia articolului 6 al Convenției, având ca obiect de examinare tehnicile operațiunilor sub acoperire în cadrul investigațiilor penale, condamnarea persoanei în baza probelor obținute din „provocare” și compatibilitatea unor asemenea practici cu dreptul la un proces echitabil.

Generalizarea raționamentelor statuate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în hotărârile analizate va permite delimitarea formelor legale de investigație sub acoperire în cadrul procesului penal de „provocările organizate” de poliție în cadrul cercetărilor prejudiciale penale.

Un alt aspect important vizează incompatibilitatea cu dreptul la un proces echitabil a procedurii de administrare și a admisibilității în procesul penal a probelor obținute de autorități prin „provocare” și condamnarea persoanei în măsura determinantă în temeiul acestor probe.

Consecvent acestora, se propune evidențierea garanțiilor procesuale ale persoanei acuzate referitoare la cercetarea și probarea în fazele prejudiciale și judiciare ale procesului penal al elementelor legate de provocare la infracțiune în cadrul investigației sub acoperire în procesul penal.

Cuvinte-cheie: provocare organizată, persoană privată, agent public, sarcina probațiunii de neadmitere a provocării.

**THE ANALYSIS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS DECISIONS TAKEN AGAINST
THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE MATTER OF THE TECHNIQUES USED IN THE
UNDERCOVER OPERATIONS IN CRIMINAL INVESTIGATIONS**

In the framework of the present article the jurisprudence of the European Court of Human Rights in relation to the Republic of Moldova in the matter of art. 6 of the Convention, is being analyzed. The object of examination are the techniques used in the undercover operations in criminal investigations, conviction of a person on the grounds of evidences obtained from “provocation” and the compatibility of such practices with the guarantees offered by the right to a fair trial.

The generalization of the reasoning stated by the European Court of Human Rights in the analyzed decision will allow one to delimit the legal forms of investigation used in the undercover operations in criminal investigations from the “organized provocations” of the police in the pre-trial criminal researches.

Another important aspect concerns the incompatibility of the rights to a fair trial with the procedure of administration and the admissibility in the criminal procedure of the evidences collected through “provocation” and the conviction of a person mostly on the grounds of this evidences.

Consequent to those, the highlighting of the procedural guarantees of the convicted person as to the research and probation in the pre-trial and trial phase of the criminal procedure of the elements linked to the provocation to the commitment of a crime in the undercover operations in criminal investigations is being suggested.

Keywords: organized provocation, private person, public agent, proof burden of the provocation non-admission.

Introducere

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului acordă o atenție deosebită activității agenților sub acoperire sau, mai exact, utilizării lor în calitate de agenți „provocatori” în cadrul procedurilor de investigație penală, analizează și asimilează activitatea și tehnicile acestora cu acțiuni de instigare la săvârșirea de infracțiuni, acordând o protecție deosebită dreptului persoanei de a nu fi judecată în baza probelor acumulate în urma provocării.

În această ordine de idei, atragem atenția asupra faptului că sfera funcțională a agentului sub acoperire și operațiunile sub acoperire în cadrul investigațiilor penale este o temă actuală determinată de problemele constatate de către Curte în materia activității investigatorilor sub acoperire în cadrul procedurilor penale.

Până la moment, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (*în continuare* – CtEDO) a pronunțat câteva hotărâri împotriva Republicii Moldova, care au avut ca obiect de examinare legalitatea operațiunilor sub acoperire în cadrul investigațiilor penale și condamnarea persoanelor în măsura determinantă pe baza probelor obținute, anume în rezultatul provocării din partea agenților sub acoperire.

Sub acest aspect, urmează a fi menționate cauza *Sandu contra Republicii Moldova* (cererea nr.16463/08, hotărârea din 11 februarie 2014) și cauza *Morari contra Republicii Moldova* (cererea nr.65311/09, hotărârea din 08 martie 2016)

Importanța hotărârilor pronunțate de CtEDO în cauzele menționate mai sus se prefigurează în mai multe aspecte.

Primul aspect este legat de locul și rolul pe care îl ocupă jurisprudența CtEDO în sistemul izvoarelor dreptului procesual penal. Aici urmează a fi precizate prevederile art.7 alin.(8) din Codul de procedură penală, potrivit cărora hotărârile definitive ale Curții Europene a Drepturilor Omului sunt obligatorii pentru organele de urmărire penală și instanțele judecătorești.

Dezvoltând norma citată, rezultă și cel de-al doilea aspect, care este legat de faptul că jurisprudența CtEDO în materia admisibilității tehnicilor utilizate în activitatea sub acoperire în cadrul investigațiilor penale, va permite organelor de urmărire penală și instanțelor judecătorești să delimiteze cazurile de provocare de forma licită a operațiunilor sub acoperire, să determine oportunitatea manifestării cazuistice a caracterului pasiv sau, după caz, activ al agenților publici sau privați, care efectuează activități sub acoperire în cadrul investigațiilor penale, pentru a exclude riscul provocărilor la săvârșirea infracțiunii și să cerceteze minuțios la nivel național problemele legate de „provocări”; or, în obligația autorităților judiciare este de a stabili adevărul în vederea determinării dacă a avut loc sau nu vreo provocare într-o situație concretă.

Ceea ce ne-am propus este să evidențiem cele mai importante constatări ale CtEDO în cauza *Sandu contra Republicii Moldova* și în cauza *Morari contra Republicii Moldova* referitoare la forma ilegală a activității sub acoperire, obținerea și condamnarea persoanei în măsura determinantă în baza probelor obținute prin provocările comise de agenți sub acoperire.

Rezultate și discuții

Prima cauză examinată de CtEDO împotriva Republicii Moldova în care a fost constatată încălcarea art.6 par.1 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, în ceea ce privește inadmisibilitatea probelor obținute prin provocare, este cauza *Sandu contra Republicii Moldova* (cererea nr.16463/08).

Prin urmare, ne propunem să analizăm circumstanțele care au stat la originea cauzei menționate și argumentele CtEDO în partea ce ține de încălcările depistate.

La originea acestora se află circumstanțele, potrivit cărora: „Reclamantul s-a născut în 1958 și locuiește în Chișinău. La momentul evenimentelor reclamantul era șeful unei clinici veterinare de stat. Potrivit versiunii oficiale a evenimentelor, la 25 septembrie 2006, aproximativ la ora 9.10, o *persoană (C.)* a venit în biroul reclamantului exprimându-și dorința de a vaccina câinele său și de a obține un document necesar pentru a călători peste hotare cu câinele. Reclamantul i-a spus că procedeul poate dura de la două până la trei luni, însă ar putea fi accelerat. Reclamantul i-a promis lui *C.* că în schimbul a 1000 lei moldovenești (MDL, aproximativ 63 euro la acel moment) ar putea să elibereze documentul respectiv fără examinarea câinelui, deși cunoștea că acesta nu fusese vaccinat.

Imediat după aceea, *C.* a plecat la Comisariatul de poliție Râșcani, mun. Chișinău, și a solicitat ajutor pentru a-l prinde pe reclamant în flagrant în momentul primirii mitei. În plângerea depusă la acel moment, *C.* a menționat că a solicitat certificatul de vaccinare pentru câinele său în vârstă de șase luni de rasă „cahterier” cu numele „Ghera”.

Așadar, urmează a fi trasate anumite fapte legate de *urmărirea penală* pornită în baza semnelor constitutive ale infracțiunii de luare de mită.

Urmare a plângerii lui *C.*, o serie de acțiuni procedurale au fost întreprinse în aceeași dimineață:

V., un ofițer de urmărire penală din Comisariatul de poliție Râșcani, mun. Chișinău, a emis o rezoluție de pornire a urmăririi penale, care a fost contrasemnata de către un procuror în aceeași zi, la 16.40; un procuror al procuraturii Râșcani, mun. Chișinău, a emis o ordonanță privind dispunerea efectuării urmăririi penale de către Comisariatul de poliție Râșcani, mun. Chișinău, menționând, totodată, că, potrivit legislației, este de competența Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției de a examina astfel de cazuri.

La 25 septembrie 2006, Procurorul General-adjunct a emis ordonanța referitor la atribuirea competenței Comisariatului de poliție Râșcani, mun. Chișinău. La rândul său, V. a emis o ordonanță de dispunere a cercetării la fața locului în biroul reclamantului (autorizată de către judecătorul de instrucție a Judecătoriei Râșcani, mun. Chișinău, la 26 septembrie 2006).

V. a emis decizia privind controlul transiterii banilor extorcați și a emis decizia de marcarea, cu o substanță specială, și de examinare a bancnotelor ce urmau să fie transmise, la ora 11.00, ca mită, precum și procesul-verbal de marcarea a 1000 MDL în cinci bancnote a câte 200 MDL, în prezența lui C. și a unui specialist.

În aceeași zi, aproximativ la ora 11.30, C. a intrat în biroul reclamantului și i-a spus că el are numai 400 MDL. Reclamantul a luat banii, a aplicat o ștampilă și a efectuat înscrierile relevante în pașaportul câinelui. Apoi la ora 12.30 colaboratorii de poliție ai Comisariatului de poliție Râșcani, mun. Chișinău, au intrat în biroul reclamantului, au depistat în buzunarul acestuia 400 MDL și l-au reținut. Banii au fost marcați anterior, după cum s-a confirmat după aceea, cu scopul de a dovedi fapta de luare de mită.

La 27 septembrie 2006 reclamantul a fost eliberat, dar i-a fost aplicată măsura preventivă – obligațiunea de a nu părăsi localitatea.

În procesul-verbal de audiere din 29 noiembrie 2006, reclamantul a declarat că există persoane cu care a avut anterior conflicte și care demult ar fi vrut să-i însceneze așa ceva. De asemenea, el a menționat despre o plângere cu privire la o tentativă de omor la 4 aprilie 2004, care nu a fost examinată și care, în opinia reclamantului, denotă faptul că cineva are motive pentru a aduce acuzații false împotriva lui.

Procesul penal împotriva reclamantului a fost marcat prin următoarele circumstanțe:

La 8 decembrie 2006, Judecătoria Râșcani, mun. Chișinău, a transmis cauza spre judecare Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău, potrivit competenței teritoriale.

La 27 martie 2007, avocatul reclamantului a înaintat instanței de judecată o cerere de recunoaștere a nulității tuturor probelor administrate în rezultatul acțiunilor procesuale din 25 septembrie 2006, deoarece acestea au fost obținute cu încălcarea competenței teritoriale și materiale. Instanța de judecată a amânat de două ori ședința pentru ca acuzatorul de stat să prezinte probe în acest sens.

La 3 aprilie 2007, procurorul a prezentat ordonanța Procurorului General-adjunct din 25 septembrie 2006 referitor la atribuirea competenței teritoriale Comisariatului de poliție Râșcani, mun. Chișinău. Ordonanța nu fusese anexată la dosar până la acea dată. Anexarea acestui document la dosar a fost contestată de către avocatul reclamantului, declarând că anterior nu s-a menționat niciodată despre existența acestuia și că are motive serioase să considere că data întocmirii ordonanței a fost fixată cu o dată anterioară. Potrivit procurorului, această ordonanță a fost anexată din greșeală la un alt dosar și a fost depistată la scurt timp înainte de prezentarea acesteia în instanță. Sub aspectul respectiv, Agentul Guvernamental a declarat Curții că avocatul reclamantului nu a făcut nicio obiecție în cadrul ședinței de judecată din 3 aprilie 2007, ci doar în susținerile sale verbale în cadrul ședinței de judecată din 5 aprilie 2007.

La 17 aprilie 2007, Judecătoria Botanica, mun. Chișinău, l-a găsit vinovat pe reclamant de corupere pasivă. Instanța de judecată a invocat următoarele probe: plângerea inițială a lui C. adresată poliției și declarațiile ulterioare, inclusiv ale colaboratorilor de poliție de la Comisariatul de poliție Râșcani, mun. Chișinău, precum și constatările cercetării la fața locului, în cadrul căreia în biroul reclamantului la 25 septembrie 2006 au fost depistați 400 MDL în buzunarul acestuia.

Reclamantului i-a fost aplicată o pedeapsă sub formă de amendă în mărime de 60000 MDL (aproximativ 3550 euro) cu privarea de dreptul de a exercita activitatea de medic veterinar pe un termen de doi ani.

În ceea ce privește alegația reclamantului și a avocatului său precum că întregul eveniment a fost rezultatul organizării unei provocări de către colaboratorii de poliție, instanța de judecată a constatat următoarele: „Este neîntemeiată afirmația că învinuirea adusă [reclamantului] este un act de provocare de corupere pasivă, organizat de către organele de poliție, fiindcă atât în cadrul urmăririi penale, cât și în ședința de judecată [C.] a declarat sub jurământ că [reclamantul] a extorcat de la el bani pentru urgentarea vaccinării câinelui. Mai mult ca atât, în momentul reținerii, inculpatul a scos banii extorcați din buzunarul său, ceea ce denotă acțiuni intenționate ale inculpatului și nu act de provocare”.

Reclamantul a declarat apel împotriva sentinței Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău, din 17 aprilie 2007. El a enunțat diferite lacune procedurale referitoare la consecutivitatea emiterii ordonanțelor la 25 septembrie 2006 și a pretins că acțiunile de urmărire penală au fost desfășurate până la pornirea urmăririi penale. Mai mult, el a susținut că este ciudat faptul că C. s-a adresat la Comisariatul de poliție Râșcani, mun. Chișinău, și nu la Comisariatul de poliție Botanica, mun. Chișinău, care era competent teritorial să examineze pretinsa

infracțiune. Acesta nu s-a adresat nici la Comisariatul de poliție din sectorul unde locuia. În plus, potrivit documentelor din dosar, colaboratorii de poliție i-au dat lui C. bani pentru a-l mitui pe reclamant și din suma primită de 1000 MDL C. i-a dat reclamantului numai 400 MDL, iar restul a dispărut. Reclamantul a susținut că C. a fost „atras în mod artificial în operațiunea de transmitere a banilor [reclamantului], ceea ce constituie o *provocare* la coruperea pasivă”.

În plus, reclamantul a invocat că C. nu a avut niciodată un câine și că, prin urmare, nu era necesar de a vaccina vreun câine pentru a călători peste hotare. El a invocat neconcordanța dintre descrierea câinelui său făcută de C. (care a declarat inițial că este de rasă „cahterier”, dar mai târziu a spus că este de rasă „pitbul”, în timp ce pașaportul câinelui prezentat instanței de judecată este al unui cocher spaniel englez, care, de altfel, aparține unei altei persoane, G.V.). De asemenea, potrivit documentelor prezentate în instanța de judecată, câinele s-a născut la 18 noiembrie 2004 și nicidecum nu putea să aibă vârsta de șase luni la 25 septembrie 2006, precum a declarat C. Mai mult, C. a refuzat să spună pe cine el a vrut să viziteze peste hotarele țării, deși inițial declarase că intenționa să-și viziteze prietenii și să ia câinele cu el.

La 31 mai 2007, Curtea de Apel Chișinău a menținut sentința primei instanțe. În ceea ce privește alegația reclamantului despre *provocare*, instanța de judecată a reiterat congruent considerentele primei instanțe.

Reclamantul a declarat recurs, reiterând în esență argumentele invocate anterior în fața instanțelor judecătorești inferioare.

La 24 octombrie 2007, Curtea Supremă de Justiție a menținut sentința instanțelor judecătorești inferioare. În ceea ce privește alegația reclamantului despre *provocare*, instanța de judecată din nou a reiterat congruent considerentele instanțelor judecătorești inferioare” [1, § 5-21]

Din analiza hotărârii CtEDO din 11 februarie 2014 se observă că, în baza circumstanțelor faptice descrise mai sus, reclamantul a invocat că a fost provocat la săvârșirea infracțiunii de corupere pasivă și a reținut că a fost încălcat art.6 par.1 al Convenției, a căruia parte relevantă prevede următoarele:

„Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public (...), de către o instanță (...) care va hotărî (...) asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa” [2, art.6, par.1].

CtEDO a declarat plângerea ca fiind admisibilă și a generalizat poziția și argumentele părților în următoarea ordine:

„Reclamantul a susținut că a fost victima unei provocări. C. nu a avut un câine și, prin urmare, nu a avut necesitatea de a solicita documente ce ar fi confirmat vaccinarea unui câine. În plus, C. nu avea bani pentru vaccinare și nici pentru mită și susține că banii i-au fost dați de către colaboratorii de poliție. Cu toate acestea, C. a acceptat să acționeze ca *agent provocator* din partea poliției și aceștia i-au dat pașaportul unui câine decedat anterior, care aparținea unei alte persoane.

Potrivit reclamantului, urmărirea penală a fost pornită de fapt după reținerea sa, astfel cum reiese nu doar din perioada când a fost confirmată rezoluția de către procuror (16.40), dar și din textul acesteia, în care evenimentele au fost indicate în trecut „[reclamantul] a primit bani de la [C.] pentru a grăbi eliberarea [documentului relevant].” De asemenea, reclamantul a notat că în ordonanța privind dispunerea efectuării urmăririi penale de către Comisariatul de poliție Râșcani, mun. Chișinău (menționată *supra*), este specificat numele unui procuror, însă a fost semnată de o altă persoană neidentificată.

Guvernul a susținut că reclamantul nu a fost victima unei provocări. C. nu avea nicio legătură cu colaboratorii de poliție și că el a depus o plângere împotriva reclamantului doar după ce acesta i-a cerut mită. Prin urmare, colaboratorii de poliție au intervenit doar după ce reclamantul a inițiat activitatea sa infracțională și după ce au fost sesizați de către C., care este o persoană privată. C. a confirmat această versiune a evenimentelor în instanța de judecată, iar instanțele judecătorești au admis această explicație. În plus, au existat garanții procesuale împotriva provocării, întrucât acțiunile colaboratorilor de poliție au fost subiectul unui control judiciar *ex post factum*. Mai mult, pretinsele abateri procedurale – cum ar fi acuzarea că urmărirea penală a fi fost pornită doar după ce a avut loc luarea de mită – era neîntemeiată, întrucât plângerea depusă de către C. că lui i-a fost extorcată mită nu era, în sine, un temei suficient pentru pornirea unei urmăririi penale. Colaboratorii de poliție puteau să pornească urmărirea penală doar după administrarea probelor că reclamantul ar fi săvârșit o infracțiune. În plus, ordonanța privind dispunerea efectuării urmăririi penale de către Comisariatul de poliție Râșcani, mun. Chișinău, a fost semnată de un procuror adjunct, fără ca numele acestuia să fie indicat separat, deoarece aceasta era o practică uzuală și, prin urmare, toate cerințele procedurale au fost respectate” [3, §§ 24-26].

Examinând cauza menționată prin prisma circumstanțelor de fapt stabilite, CtEDO a reiterat principiile generale aplicabile speței și a reamintit hotărârea sa în cauza *Ramanauskas (Ramanauskas contra Lituaniei)* [MC], nr.74420/01, §§ 49-74, CEDO 2008), în care a dezvoltat conceptul de provocare, în măsura în care acesta contravine articolului 6 § 1 din Convenție, care trebuie deosebită de folosirea tehnicilor legale de activitate sub acoperire în investigațiile penale și în privința cărora trebuie să existe garanții adecvate împotriva unor abuzuri.

„În cauza *Teixeira de Castro contra Portugaliei* (9 iunie 1998, §§ 31-39, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-IV) un factor decisiv pentru Curte a fost faptul că împotriva reclamantului nu a existat o prezumție obiectivă că acesta a fost implicat în activități infracționale. De asemenea, în cauza respectivă nu au existat probe care să susțină argumentul Guvernului, potrivit căruia reclamantul era predispus să comită infracțiuni. Dimpotrivă, el nu era cunoscut poliției și nu deținea careva droguri asupra sa atunci când colaboratorii de poliție l-au percheziționat; prin urmare, el le-a putut face rost de droguri doar prin intermediul unei cunoștințe îndepărtate care le-a obținut de la un dealer a cărui identitate a rămas necunoscută. Deși dl Teixeira de Castro eventual ar fi fost predispus să săvârșească o infracțiune, nu existau probe obiective care să indice faptul că el a inițiat o faptă infracțională până la intervenția colaboratorilor de poliție. Prin urmare, Curtea a respins distincția invocată de Guvernul portughez între crearea unei intenții infracționale care lipsea anterior și demascarea unei intenții infracționale latente preexistente” (a se vedea cauza *Ramanauskas* citată *supra*, § 56)” [4, § 28].

De asemenea, Curtea a constatat în cauza *Vanyan contra Rusiei* (nr.53203/99, §§ 45-50, 15 decembrie 2005) că problema provocării poate fi pusă chiar și în situațiile în care activitatea respectivă a fost efectuată de către o persoană privată care a acționat ca agent sub acoperire, în timp ce aceasta a fost de fapt organizată și condusă de către colaboratorii de poliție.

În cauza *Miliniene contra Lituaniei* (nr.74355/01, § 38, 24 iunie 2008) Curtea a constatat că nu a avut loc o provocare din partea colaboratorilor de poliție din următoarele considerente:

„În măsura în care SS avea sprijinul poliției pentru a oferi stimulente financiare considerabile reclamantului și a fost asigurat cu echipament tehnic necesar pentru înregistrarea convorbirii lor, este clar că poliția a influențat cursul evenimentelor. Totuși, Curtea nu consideră că rolul poliției a fost abuziv, având în vedere obligația ei de a verifica plângerile penale și importanța contracarării efectului coroziv al corupției judiciare asupra statului de drept într-o societate democratică. De asemenea, Curtea nu consideră că rolul poliției a constituit un factor determinant. Factorul determinant a fost comportamentul lui SS și al reclamantului. În acest sens, Curtea admite, în echilibru, că poliția mai degrabă s-a „alăturat” activității infracționale, dar nu a inițiat-o. Astfel, acțiunile poliției au rămas mai degrabă în limitele activității sub acoperire decât cele de agenți provocatori cu eventuală încălcare a articolului 6 § 1 din Convenție (a se vedea hotărârea menționată *supra* în cauza *Teixeira de Castro contra Portugaliei*, 9 iunie 1998, §§ 31-39, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-IV; *Sequeira contra Portugaliei* (dec. nr.73557/01, CEDO 2003-VI)” [5, § 30].

Pentru a ajunge la concluzia că în cauza *Milmiene* nu a avut loc o provocare, Curtea de asemenea a analizat dacă persoana privată care a informat autoritățile despre comportamentul ilicit al reclamantului a avut careva motive ascunse (§ 39). De asemenea, Curtea a considerat că în cazul în care un acuzat susține că a fost provocat la săvârșirea unei infracțiuni, instanțele judecătorești trebuie să examineze minuțios materialele dosarului, deoarece pentru a îndeplini cerința unui proces echitabil în sensul articolului 6 § 1 din Convenție toate probele obținute în rezultatul provocării de către poliție trebuie să fie excluse. Dacă informația prezentată de către organele de urmărire penală nu permite Curții să conchidă că reclamantul a fost subiectul unei provocări din partea poliției, este esențial ca în fiecare cauză Curtea să examineze calitatea evaluării de către instanțele naționale a pretensei provocări și să se asigure că acestea au respectat în mod corespunzător drepturile acuzatului la apărare, în special dreptul la o procedură contradictorie și la egalitatea armelor.

Reiterând principiile generale și jurisprudența sa anterioară în materia tehnicilor utilizate în activitatea sub acoperire, CtEDO a statuat asupra aplicării acestor principii în cauza *Sandu contra Republicii Moldova* în următoarea ordine:

Curtea a notat că, potrivit procuraturii, o persoană privată (C.) a intrat în biroul reclamantului și i s-a cerut mită pentru accelerarea procesului de perfectare a certificatului de vaccinare pentru câinele său. Urmare a plângerii depuse de către C., colaboratorii de poliție au organizat cea de-a doua vizită la biroul reclamantului pentru a demonstra săvârșirea infracțiunii de corupere pasivă. Având în vedere că colaboratorii poliției nu au fost implicați direct, prezenta cauză nu vizează activitatea sub acoperire, dar mai degrabă activitatea unei persoane private, care a acționat sub conducerea poliției.

Pentru a verifica dacă reclamantul a fost provocat să săvârșească infracțiunea, Curtea urma să stabilească dacă el putea fi considerat în mod rezonabil ca implicat în activitatea infracțională respectivă până la implicarea poliției. Cu alte cuvinte, trebuia verificat dacă reclamantul ar fi săvârșit infracțiunea în lipsa pretensei provocări.

Așadar, Curtea a reiterat că în cazul în care implicarea poliției se limitează la asistarea unei persoane private la înregistrarea săvârșirii unei acțiuni ilegale de către o altă persoană privată, factorul determinant rămâne a fi comportamentul celor două persoane. Prin urmare, întrucât reclamantul l-a acuzat pe *C.* de provocare la săvârșirea infracțiunii, este necesar de examinat modul în care instanțele judecătorești naționale au apreciat comportamentul lui *C.* în cauza respectivă. În acest context, Curtea a notat că reclamantul a invocat în fața instanțelor judecătorești naționale că *C.* nu a avut niciodată un câine. Prin urmare, el nu a avut niciun temei de a intra în biroul reclamatului și de a solicita un certificat de vaccinare. Pașaportul animalului care a fost anexat la dosar se referă la un câine de rasă diferită decât cea indicată inițial de către *C.* în plângerea sa depusă la poliție. Mai mult, potrivit reclamantului, documentul respectiv se referea la un câine care aparținea unei alte persoane și nu lui *C.*, lucru care nu a fost disputat de Guvern.

Sub acest aspect, Curtea a opinat că neconcordanțele enumerate mai sus dintre versiunea evenimentelor descrise de către *C.* și probele obiective (documentele câinelui), disponibile la momentul luării deciziei de a înregistra actul de luare a mitei de către reclamant, ar fi trebuit să determine poliția să aibă îndoieli legitime sau, cel puțin, să conducă la o verificare mai detaliată a veridicității plângerii și a motivelor inerente ei. Într-adevăr, dacă *C.* a furnizat poliției informații false privind existența unui câine și necesitatea de a obține documentele relevante, atunci credibilitatea acestuia ar fi creat suspiciuni, în momentul când a susținut că reclamantul i-ar fi solicitat mită. Instanțele judecătorești naționale, la rândul lor, ar fi trebuit să efectueze o analiză minuțioasă a acestor neconcordanțe și a modului în care a reacționat poliția la ele.

Totodată, Curtea a mai notat că reclamantul a invocat aceste argumente în fața instanțelor judecătorești naționale, acuzându-l pe *C.* de provocare la corupere pasivă cu ajutorul poliției. În această situație, „ține de obligația procuraturii de a demonstra faptul că nu a existat o provocare, dacă alegațiile inculpatului nu sunt în totalitate neverosimile. În absența unor asemenea dovezi, este obligația autorităților judiciare să examineze circumstanțele cauzei și să întreprindă acțiunile necesare pentru stabilirea adevărului în vederea determinării dacă a avut loc sau nu vreo provocare”.

Cu toate acestea, chiar dacă au analizat aceste argumente, care, după cum s-a menționat, nu erau total lipsite de temei, toate cele trei niveluri de instanțe judecătorești s-au bazat pe versiunea evenimentelor confirmate de către *C.* și pe faptul că reclamantul a acceptat conștient mita, ceea ce a fost demonstrat prin faptul că acesta a scos banii din buzunar.

Cu alte cuvinte, deși reclamantul în mod expres a pus în discuție credibilitatea lui *C.*, instanțele de judecată s-au bazat pur și simplu doar pe declarațiile lui *C.*, fără a examina credibilitatea lui și posibilitatea provocării de către *C.* a reclamantului la corupere pasivă din careva motive ascunse.

De asemenea, Curtea a mai notat că nu a existat nicio prezumție că reclamantul a fost anterior implicat în careva activități infracționale. Nu au existat nici dovezi că el era predispus la comiterea infracțiunilor. Iar argumentul Guvernului că colaboratorii de poliție nu puteau să pornească o urmărire penală împotriva reclamantului până la administrarea probelor că el într-adevăr a săvârșit o infracțiune nu face decât să confirme aceasta.

Pe această linie de considerente, Curtea a statuat că instanțele judecătorești naționale au omis să aprecieze corespunzător dacă acțiunile lui *C.*, care a acționat din partea poliției, au avut efectul de a-l provoca pe reclamant la săvârșirea infracțiunii pentru care faptă a fost ulterior condamnat sau dacă au existat careva indicii că infracțiunea ar fi fost comisă fără această provocare. Deși în cauza respectivă instanțele judecătorești naționale au avut temei să bănuiască că a avut loc o provocare, acestea nu au apreciat elementele de fapt și de drept relevante care ar fi putut să le ajute să distingă provocarea de o formă legală a unei activități de investigații.

În ipoteza raționamentelor relevate de către CtEDO, utilizarea probelor administrate prin implicarea activă a lui *C.* sub conducerea poliției pentru a justifica condamnarea reclamantului l-au privat pe acesta din urmă de un proces echitabil, astfel cum prevede articolul 6 din Convenție. Așadar, Curtea a stabilit că a fost încălcat articolul 6 § 1 din Convenție.

Analizând hotărârea CtEDO din 11 februarie 2014, am stabilit că pentru a delimita provocarea de forma legală a unei activități de investigație urmează de cercetat într-un mod minuțios elementele de fapt și de drept

particulare ale unei cauze, care ar răspunde la întrebarea: ar fi comis persoana infracțiunea în lipsa unei preținse provocări?

La fel, am atras atenția asupra faptului că acțiunile lui *C.*, *per general*, au purtat trăsăturile unei investigații sub acoperire realizate de către un agent sub acoperire și poate fi asimilată cu aceasta, chiar dacă este o persoană privată.

În speța dată, având în vedere și argumentele CtEDO, elementul definitoriu îl constituie faptul că *C.*, persoana privată, a acționat sub conducerea poliției și a avut un rol activ, prin acordarea lui *C.* a unei anumite sume de bani, care au fost marcați de către poliție, pentru a putea documenta cazul de corupție.

În atare circumstanțe, problema provocării la comiterea infracțiunii a fost foarte relevantă și actuală, deoarece persoana privată a acționat sub imperiul organelor statului, care au sarcina de a nu admite provocări, iar instanțele naționale, ori de câte ori sunt ridicate probleme legate de probatoriu, trebuie să aprecieze corespunzător dacă acțiunile celui care a acționat din partea poliției au efectul de a provoca persoana la săvârșirea infracțiunii pentru care a fost ulterior condamnată sau dacă au existat careva indicii că infracțiunea ar fi fost comisă fără această provocare.

O altă cauză ce prezintă interes pentru tematica cercetată sub aspectul provocărilor admise în activitatea sub acoperire în cadrul investigațiilor penale este cauza *Morari contra Republicii Moldova* (cererea nr.65311/09).

La originea acesteia se află circumstanțele, potrivit cărora dl Oleg Morari („reclamant”) a sesizat Curtea Europeană a Drepturilor Omului la 1 decembrie 2009, în temeiul articolului 34 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

Reclamantul a pretins, în particular, că a fost victima unei „provocări organizate”, în rezultatul căreia el a comis o infracțiune.

Potrivit evenimentelor stabilite, „în ianuarie 2008 poliția din Bălți a organizat o operațiune sub acoperire cu scopul de a captura un grup criminal specializat în confecționarea și punerea în circulație a documentelor false. În acest scop, într-un ziar local specializat în publicitate a fost plasat un anunț cu următorul conținut: „Solicita ajutor pentru obținerea pașaportului (român-bulgar)”, urmat de un număr de telefon.

Conform depozițiilor reclamantului, în acea perioadă acesta era interesat să părăsească Moldova pentru România sau pentru o altă țară din Uniunea Europeană, pentru a-și găsi un loc de muncă. Astfel, el era interesat să obțină pașaportul românesc care i-ar fi facilitat realizarea planurilor.

Din moment ce a înțeles că anunțul din ziar propune suport pentru obținerea pașaportului românesc, reclamantul a apelat numărul indicat în anunț și s-a întâlnit cu o persoană care s-a prezentat ca *E.* Din discuția lor, reclamantul a înțeles că însuși *E.* era în căutare de asistență pentru obținerea pașaportului românesc. Ambii au ajuns la un acord să se informeze reciproc în cazul în care găsesc o cale mai simplă de obținere a pașaportului românesc.

Mai târziu, *D.*, un prieten de-al reclamantului, i-a recomandat acestuia o persoană numită *Z.* care l-ar putea ajuta să obțină pașaportul într-o perioadă scurtă de timp. Atât *D.*, cât și *Z.*, au confirmat în cadrul procesului judiciar că *D.* a fost cel care i l-a recomandat reclamantului pe *Z.*

Reclamantul s-a întâlnit cu *Z.* și a aflat că costul serviciilor propuse este de 1500 euro, sumă de bani de care el nu dispunea la acel moment.

Din materialele cauzei reiese că aproximativ trei săptămâni după prima întâlnire cu *E.*, acesta din urmă l-a telefonat pe reclamant ca să afle dacă a găsit careva soluții pentru obținerea pașaportului românesc. Acest fapt a fost subsemnat de către reclamant în procesul-verbal și nu a fost contestat de partea acuzării. Reclamantul l-a informat pe *E.* că a găsit o persoană, *Z.*, care i-ar putea ajuta în schimbul a 1500 euro și i-a propus să-i facă cunoștință cu aceasta. Totuși, *E.* a refuzat să intre în contact direct cu *Z.* și l-a informat pe reclamant că nu are banii necesari. De asemenea, i-a spus reclamantului că are o cunoștință *T.* care la fel este interesată să obțină pașaport românesc și i-a propus reclamantului o înțelegere. Mai exact, i-a propus să acționeze ca intermediar între *Z.* și *T.* și să-l informeze pe *T.* că prețul acestor servicii este de 2300 euro. Diferența de 800 euro dintre prețul cerut de *Z.* și suma pe care urma să o plătească *T.* urma să fie împărțită între reclamant și *E.*

Pe parcursul desfășurării procedurilor naționale, această informație nu a fost contestată de partea acuzării. Reclamantul a acceptat propunerea lui *E.* și a fost de acord să stabilească o întâlnire cu *T.*

Reclamantul a discutat apoi cu *Z.*, care i-a oferit o listă de documente necesare pentru obținerea buletinului de identitate pentru *T.* Apoi, reclamantul a consemnat în procesul-verbal că la acel moment era convins că buletinul de identitate al lui *T.* nu era fals și că *Z.* ar fi acționat doar ca reprezentant al lui *T.* în fața autorităților

lor române. Această informație a fost contestată de către **Z.** pe parcursul procedurilor naționale, care a susținut că a informat reclamantul de la bun început că buletinul de identitate al lui **T.** ar fi fals și că ar trebui să evite să călătorească prin România cu el.

La 3 aprilie 2008, reclamantul s-a întâlnit cu **T.**, obținând de la acesta documentele necesare și avansul de 750 euro, pentru care a scris și a semnat pentru **T.** o recipisă. Apoi a transmis banii și documentele lui **Z.** Buletinul de identitate a fost confecționat mai târziu în Marea Britanie și a fost primit de către **Z.** și reclamant pe la mijlocul lunii aprilie. La 16 aprilie reclamantul s-a întâlnit cu **T.** și i-a transmis buletinul de identitate în schimbul restului sumei de bani. Ulterior acesta a fost arestat de poliție" [6, §§ 6-11].

Referitor la epoca faptelor de la faza prejudiciară, CtEDO a constatat că la 17 aprilie 2008 a fost inițiată urmărirea penală împotriva reclamantului, acesta fiind acuzat de confecționarea și punerea în circulație a documentelor oficiale false.

„Între timp, **Z.** a semnat un acord de recunoaștere a vinovăției cu organul de urmărire penală și a fost condamnat în baza acestui acord la o pedeapsă de patru ani privațiune de libertate cu suspendare.

Pe durata procedurilor de urmărire penală interne reclamantul a susținut *inter alia* că a fost victima unei provocări din partea lui **E.** și **T.** și a solicitat ca aceștia să fie audiați în instanța de judecată. Instanța de fond a refuzat să-i audieze pe **E.** și **T.** și s-a referit la faptul că legea care reglementează operațiunile sub acoperire prevede posibilitatea audierii ofițerilor sub acoperire doar cu consimțământul acestora.

Analizând cursul evenimentelor la faza judiciară, Curtea a observat că la 17 decembrie 2008 instanța de fond din orașul Bălți a recunoscut reclamantul vinovat de complicitate în confecționarea și vinderea buletinului de identitate fals lui **T.** și i-a aplicat o amendă în mărime de 200 euro. În hotărârea respectivă, Curtea a observat că nu s-a menționat nimic despre afirmațiile reclamantului cu privire la provocare.

Reclamantul a depus un apel, în care a subliniat *inter alia* că prima instanță a omis faptul că infracțiunea a fost săvârșită ca urmare a unei provocări din partea poliției și că instanța a refuzat să audieze persoanele care l-au provocat la săvârșirea acestei infracțiuni.

Pe durata procesului în apel, reclamantul a solicitat repetat ca **E.** și **T.** să fie audiați. Inițial, Curtea de Apel Bălți a admis cererea, doar că ulterior a luat o decizie contrară.

La 4 martie 2009, Curtea de Apel Bălți a respins apelul reclamantului și a menținut hotărârea instanței de fond. Curtea de Apel a examinat susținerile reclamantului cu privire la provocare și le-a respins, argumentând că reclamantul a fost cel care primul a telefonat numărul indicat în anunțul din ziar. În ceea ce ține de problema audierii lui **E.** și **T.**, Curtea a considerat că nu este relevantă, întrucât declarațiile acestora n-au fost folosite împotriva reclamantului. Mai mult decât atât, potrivit legii, aceștia nu pot fi interogați decât în cazurile în care își exprimă acordul în acest sens.

Reclamantul a contestat cu recurs această decizie și a susținut aceleași argumente ca și în cererea sa de apel.

La 8 iulie 2009, Curtea Supremă de Justiție a respins recursul reclamantului în drept și a menținut hotărârea anterioară" [7, §§ 13-19].

Observăm că în susținerea plângerii sale în fața CtEDO, reclamantul a făcut trimiteri la reglementările pertinente ale dreptului intern, și anume că:

Până în 2012 Codul de procedură penală al Republicii Moldova nu conținea prevederi cu referire la interdicția de a utiliza probele obținute în cazul provocării sau incitării la săvârșirea unor fapte.

Infracțiunea de care a fost învinuit reclamantul este prevăzută de art.361 CP RM, fiind numită „confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale” și pentru care este prevăzută ca pedeapsă amenda până la 12000 lei, muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 până la 240 ore, sau privațiune de libertate până la 5 ani.

Conform art.16 alin.(3) din Legea cu privire la măsurile operative de investigații din 12.04.1994, legecadru în acea perioadă, identitatea ofițerilor sub acoperire poate fi făcută publică doar cu acordul acestora.

Din analiza hotărârii CtEDO citate se observă că, în baza circumstanțelor faptice descrise mai sus, reclamantul a invocat că a fost provocat la săvârșirea infracțiunii de care a fost învinuit, că instanțele naționale au refuzat să audieze cele două persoane care l-au provocat, considerând că a fost încălcat art.6 par.1 al Convenției, partea relevantă a căruia prevede următoarele:

„**Pentru determinarea a Orice acuzație criminală împotriva lui, oricine este în drept la un proces echitabil.. ..audiat....de.. ..un tribunal**" [8, § 23].

CtEDO a declarat plângerea ca fiind admisibilă și a generalizat poziția și argumentele părților în următoarea ordine:

Reclamantul susține că a fost victima unei provocări organizate de poliție și că *E.* și *T.* nu s-au limitat doar la a-i urmări activitatea infracțională, dar au exercitat asupra sa o influență directă, de natură să-l determine la săvârșirea infracțiunii. Mai mult, reclamantul afirmă că a declarat în fața instanțelor naționale că a fost victima unei înscenări, însă instanțele nu i-au examinat plângerea.

Totodată, instanțele au refuzat să audieze agenții sub acoperire și nu s-au arătat interesate să clarifice detaliile operațiunii sub acoperire.

Guvernul notează că reclamantul este cel care a plasat un anunț în ziar privind acordarea serviciilor pentru obținerea documentelor false. Bazându-se pe aceste afirmații, Guvernul pretinde că reclamantul nu a fost victima unei provocări și că el a fost, de fapt, cel care a inițiat obținerea pașaport românesc fals pentru *T.* Din perspectiva Guvernului, ofițerii sub acoperire nu au avut decât un rol pasiv și doar s-au alăturat infracțiunii săvârșite de reclamant.

Mai mult, Guvernul a menționat că, deși reclamantul a comis pentru prima dată infracțiunea, acest fapt este irelevant și a pus la îndoială afirmațiile reclamantului precum că acesta nu cunoștea că pașaportul românesc obținut de la *Z.* era fals.

Ținând cont de aspectele procedurale, Guvernul a susținut că refuzul instanțelor naționale de a-i audia pe *E.* și *T.* pe parcursul procesului penal a fost compatibil cu dreptul intern și că declarațiile făcute de *E.* sau *T.* n-au fost utilizate cu scop prioritar de a-l condamna pe reclamant. Mai mult, Guvernul a exprimat ideea că refuzul instanțelor naționale de a audia agenții sub acoperire a fost, de fapt, în favoarea reclamantului, întrucât agenții ar fi confirmat în mod sigur săvârșirea de către acesta a infracțiunii de care este învinuit.

Analizând circumstanțele cauzei și audiind părțile litigiului, CtEDO a reamintit că, „potrivit regulii generale, admisibilitatea și evaluarea probelor sunt reglementate de legea națională și apreciate de instanțele naționale (a se vedea, printre alte hotărâri, *Van Mechelen și alții contra Olandei*, 23 aprilie 1997, § 50, Rapoarte de Hotărâri și Decizii 1997- III; *Ramanauskas contra Lituaniei* [GC], no. 74420/01, § 52, ECHR 2008; *Bukov contra Rusiei* [GC], no.4378/02, § 88, 10 March 2009)” [9, § 30].

Totuși, admiterea unor anumite probe poate genera un proces inechitabil. Așa s-a dovedit a fi, spre exemplu, cazul probelor obținute ca rezultat a tratamentului inuman, aplicat cu scopul de a obține mărturii (a se vedea cauza *Jalloh contra Germaniei* [GC], no. 54810/00, § 99, ECHR 2006-IX) sau probele obținute prin intermediul provocărilor de către polițiști (a se vedea cauza *Teixeira de Castro contra Portugaliei*, 9 June 1998, § 38, 1998-IV).

În aspectul respectiv CtEDO a reamintit că **provocare organizată** de poliție are loc atunci când ofițerii implicați (fie membrii forțelor de securitate, fie persoanele care acționează conform instrucțiunilor lor) nu se limitează doar la investigarea activității criminale într-o manieră pasivă, dar exercită asupra subiectului o influență de natură să-l determine la săvârșirea unei infracțiuni pe care în mod normal nu ar fi comis-o, cu scopul de a permite stabilirea infracțiunii, inclusiv să furnizeze probe și să facă posibilă acuzarea.

Principiul de mai sus a fost reflectat în cauzele *Bannikova contra Rusiei* (nr.18757/06, § 47, 4 noiembrie 2010) și *Veselov și alții contra Rusiei* (nr. 23200/10, 24009/07 și 556/10, § 92, 2 octombrie 2012), în care Curtea a atenționat că operațiunile sub acoperire necesită a fi executate într-o manieră pasivă, fără nicio presiune care l-ar determina pe reclamant la săvârșirea infracțiunii prin mijloace, cum ar fi preluarea inițiativei de a contacta reclamantul, reînnoirea ofertei în pofida refuzului inițial, încurajare insistentă, promisiunea de avantaje financiare, cum ar fi creșterea prețului peste medie sau apelarea la compasiunea reclamantului.

Ținând cont de importanța principiilor reflectate mai sus, Curtea a reținut în cauza *Ramanauskas* (§ 60) că atunci când un acuzat afirmă că a fost provocat să comită o infracțiune, instanțele trebuie să examineze minuțios materialele dosarului, iar pentru ca procesul să fie echitabil în sensul art.6 par.1 al Convenției, *toate probele obținute în rezultatul provocării organizate de polițiști urmează a fi excluse*. Acest lucru este valabil în mod special în cazul când operațiunile poliției au avut loc în lipsa cadrului legal adecvat sau în lipsa măsurilor de siguranță necesare.

La fel, CtEDO a mai specificat că atunci când acuzatul continuă să formuleze afirmații controversate cu privire la provocare, Curtea pune sarcina probațiunii pe seama autorităților. Acuzarea are sarcina de a demonstra faptul că nu a existat o provocare și că alegațiile reclamantului sunt nefondate. Scopul controlului judiciar trebuie să reflecte motivele pentru care operațiunea sub acoperire a fost controversată, nivelul de

implicare a polițiștilor la săvârșirea infracțiunii, precum și natura oricărei provocări la care reclamantul a fost supus. Sub acest aspect CtEDO a făcut trimitere la cauzele *Ramanauskas contra Lituaniei*, §§ 70-71; *Bannikova contra Rusiei*, nr.18757/06, § 48, 4 noiembrie 2010; *Ciprian Vlăduț și Ioan Florin Pop contra României*, nr.43490/07 și nr.44304/07, § 83, 16 iulie 2015).

Sub imperiul principiilor reiterate, Curtea a concluzionat că atunci când informația furnizată de organul de urmărire penală nu permite Curții să conchidă dacă reclamantul a fost sau nu victima unei provocări a poliției, este esențial ca Curtea să examineze pentru fiecare caz aparte procedura prin care a fost determinată provocarea, cu scopul de a constata dacă dreptul la apărare a fost asigurat în mod corespunzător, fiind respectat principiul contradictorialității și egalității armelor. Această idee rezultă din concluziile Curții formulate în cauzele *Edwards și Lewis contra Marii Britanii* [GC], nr.39647/98 și 40461/98, §§ 4648, ECHR 2004-X; *Ramanauskas contra Lituaniei*, § 61.

Pentru mai multe informații generale cu privire la principiile ce vizează cazul provocărilor, CtEDO a făcut referință la cauza *Bannikova contra Rusiei* (citată mai sus, §§ 33-65).

Revenind la circumstanțele cauzei, Curtea a notat că reclamantul a fost găsit vinovat în baza probelor obținute în urma unei operațiuni sub acoperire. După cum s-a stabilit pe parcursul procedurilor interne și contrar afirmațiilor Guvernului, reclamantul inițial a răspuns unei oferte din ziar plasate de poliție, care se referea la posibilitatea de obținere a pașaportului românesc. Din materialele dosarului nu reiese că reclamantul l-ar fi contactat pe *E.* repetat după prima lor întâlnire. Din contra, agentul sub acoperire *E.* a fost cel care l-a contactat pe reclamant câteva săptămâni mai târziu și s-a interesat de progresele acestuia în obținerea pașaportului românesc. Când reclamantul l-a informat pe *E.* despre implicarea lui *Z.* și i-a propus acestuia să-l contacteze direct pe *Z.*, *E.* a insitat ca reclamantul să acționeze ca un intermediar și i-a promis avantaje financiare în caz de acceptare.

La fel, Curtea nu a putut identifica vreun indiciu că reclamantul ar fi comis infracțiunea fără o asemenea intervenție. Mai mult, din materialele cauzei și din observațiile Guvernului nu reiese că înainte de începerea operațiunii sub acoperire autoritățile ar fi avut informații sau probe pertinente că reclamantul a mai fost implicat în confecționarea și/sau comercializarea documentelor false.

Aceasta, în opinia Curții, demonstrează clar că reclamantul a fost supus unei provocări de a săvârși infracțiunea de care a fost acuzat.

Așadar, cele relatate *supra* au fost suficiente pentru Curte ca să constate încălcarea articolului 6 al Convenției.

Totuși, Curtea a mai examinat și modul în care instanțele naționale au abordat apărarea reclamantului cu privire la provocare.

Sub acest aspect, Curtea a notat că instanța de fond nu a luat în considerare pledoaria reclamantului cu privire la acuzațiile imputate. Curtea de Apel, care a examinat contestația reclamantului și a judecat apelul pe temeuri de drept, s-a rezumat la examinarea pledoariei, pentru ca, în cele din urmă, să releve că reclamantul a fost cel care a telefonat primul la anuțul din ziar.

Mai mult decât atât, toate instanțele au refuzat audierea agenților sub acoperire, bazându-se pe aceea că, conform legii, ei ar putea fi audiați doar dacă ar consimți să le fie dezvăluită identitatea.

În continuare, Curtea a menționat că, în conformitate cu art.16 alin. (3) din Legea cu privire la activitatea operativă de investigații, identitatea agenților sub acoperire nu poate fi dezvăluită fără acordul lor.

Întrucât numele cu care agenții s-au prezentat reclamantilor erau false, instanțele au avut posibilitatea să continue procesul folosind aceste nume, fără a dezvălui astfel numele lor reale. Din punctul de vedere al Curții, în virtutea circumstanțelor cazului de față era indispensabil ca *E.* și *T.* să fie audiați, pentru a se determina clar chestiunea „provocării organizate” invocată de reclamant. Totuși, instanțele naționale au omis acest lucru.

Cu privire la acest ultim aspect, Curtea a reamintit că, de regulă, se cere ca agenții sub acoperire sau alți martori care ar putea depune mărturii să fie audiați în instanță și să fie examinați pe deplin de partea apărării.

Aceleași raționamente se găsesc și în cauza *Lagutin și alții contra Rusiei*, nr.6228/09, 19123/09, 19678/07, 52340/08 și nr.7451/09, §§ 101, 24 aprilie 2014).

În lumina constatărilor relevate *supra*, Curtea a considerat că reclamantul a fost învinuit în baza probelor obținute pe calea provocării organizate de poliție și că instanțele care au examinat cauza nu au cercetat detaliat susținerile lui precum că ar fi săvârșit infracțiunea ca urmare a unei „provocări organizate”.

Prin urmare, procesul penal împotriva reclamantului nu a fost unul echitabil, astfel încalcându-se articolul 6 § 1 al Convenției.

Cauza *Morari contra Republicii Moldova* (cererea nr.65311/09) la fel este una relevantă pentru a determina tehnicile licite de utilizare a operațiunilor sub acoperire în cadrul investigațiilor penale, care ar fi compatibile cu prevederile articolului 6 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

Spre deosebire de cauza *Sandu contra Republicii Moldova* (cererea nr.16463/08), unde activitatea sub acoperire a fost efectuată de o persoană privată sub conducerea poliției, în cauza *Morari contra Republicii Moldova* operațiunile sub acoperire au fost deja efectuate de către agenții sub acoperire – agenți publici. Însă, calitatea agentului, este el privat sau public, nu exonerează statul de a recurge la tehnici legale de efectuare a activității sub acoperire, astfel încât să nu se admită abuzuri sub formă de provocare la săvârșirea infracțiunii. Rolul determinant în aspectul ce ține de verificarea legalității efectuării a unor asemenea operațiuni sub acoperire aparține instanțelor de judecată, care trebuie să cerceteze minuțios elementele de fapt și de drept ale cauzei, astfel încât activitatea agentului și modul de obținere a probelor din această activitate să fie compatibilă cu dreptul la un proces echitabil.

Concluzii

Generalizând argumentele Curții Europene a Drepturilor Omului în hotărârile analizate (cauza *Sandu contra Republicii Moldova* (cererea nr.16463/08, hotărârea din 11 februarie 2014) și cauza *Morari contra Republicii Moldova* (cererea nr.65311/09, hotărârea din 08 martie 2016)), ajungem la concluzia că există două forme de activitate sub acoperire în cadrul investigațiilor penale.

Prima forma este realizată de către o persoană privată sub conducerea poliției, precum s-a stabilit în cauza *Sandu contra Republicii Moldova*, iar cealaltă formă este realizată de către agenții publici sub acoperire, adică angajați, special desemnați în acest scop, din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, precum s-a stabilit în cauza *Morari contra Republicii Moldova*, sau pot fi angajați ai Serviciului de Informații și Securitate, ai Centrului Național Anticorupție, ai Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției.

Potrivit art.136 alin.(4) din Codul de procedură penală și art.30 din Legea privind activitatea specială de investigație, nr.59 din 29.03.2012, „investigatorii sub acoperire sunt angajați, special desemnați în acest scop, din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului de Informații și Securitate, Centrului Național Anticorupție, Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției ori sunt persoane antrenate pentru efectuarea unei măsuri speciale de investigații concrete” [10, art.136 alin.(4); 11, art.30].

Prin urmare, operațiunile sub acoperire pot fi efectuate doar de către persoanele care corespund condițiilor stipulate în normele precitate.

În cauza *Sandu contra Republicii Moldova* am observat că cet. C. a acționat sub conducerea poliției ca o persoană privată, acțiunile căreia purtau trăsăturile unei investigații sub acoperire. Respectiv, problemele ridicate în cauza respectivă în privința caracterului provocator al comportamentului său urmează a fi cercetate la fel ca și o provocare la săvârșirea infracțiunii din partea unui agent public – investigator sub acoperire.

În cauza *Vanyan contra Rusiei* (nr. 53203/99, §§ 45-50, 15 decembrie 2005) CtEDO a observat că problema provocării poate fi pusă chiar și în situațiile în care activitatea respectivă a fost efectuată de către o persoană privată care a acționat ca agent sub acoperire, în timp ce aceasta a fost, de fapt, organizată și condusă de către colaboratorii de poliție. Astfel, pentru a verifica dacă o persoană a fost provocată să săvârșescă infracțiunea, urmează să se stabilească dacă ea putea fi în mod rezonabil considerată ca fiind implicată în activitatea infracțională respectivă până la implicarea poliției. Cu alte cuvinte, trebuie verificat dacă persoana ar fi săvârșit infracțiunea în lipsa preinsei provocări.

Sub acest aspect, sunt relevante și constatările CtEDO în cauza *Miliniene contra Lituaniei* (nr.74355/01, § 38, 24 iunie 2008), în care Curtea a statuat că poliția mai degrabă s-a „alăturat” activității infracționale, dar nu a inițiat-o. Așadar, la delimitarea provocării de forma legală a operațiunii sub acoperire urmează să se stabilească dacă până la dispunerea investigației sub acoperire poliția a inițiat activitatea infracțională sau doar s-a alăturat acesteia. În primul caz fiind vorba despre o provocare, iar în cel de-al doilea – despre caracterul legal al activității de investigație.

Termenul „provocare organizată” îl găsim în cauza *Ramanauskas contra Lituaniei* (par.55). Aceasta are loc atunci când ofițerii implicați (fie membrii forțelor de securitate, fie persoanele care acționează conform instrucțiunilor lor) nu se limitează doar la investigarea activității criminale într-o manieră pasivă, dar exercită

asupra subiectului o influență de natură să-l determine la săvârșirea unei infracțiuni pe care în mod normal nu ar fi comis-o, cu scopul de a permite stabilirea infracțiunii, inclusiv să furnizeze probe și să facă posibilă acuzarea. Toate chestiunile respective urmează a fi luate în considerare la cercetarea de către instanțele judecătorești a cazurilor în care se invocă provocarea la săvârșirea infracțiunii, precum și să ghideze corect organele de urmărire penală atunci când dispun efectuarea investigației sub acoperire.

Atunci când un acuzat invocă faptul că a fost provocat de către agenții sub acoperire la săvârșirea infracțiunii, instanța de judecată trebuie să cerceteze foarte minuțios materialele dosarului, iar pentru ca procesul să fie echitabil în sensul articolului 6 par.1 al Convenției, toate probele obținute în rezultatul provocării organizate de poliști urmează a fi excluse. Această regulă trebuie aplicată cu titlu de principiu. Or, obligația autorităților judiciare constă în aceea că trebuie să examineze circumstanțele cauzei și să întreprindă acțiunile necesare pentru stabilirea adevărului în vederea determinării dacă a fost sau nu vreo provocare. În acest sens este necesar de a reitera prevederile Codului de procedură penală: *În procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești datele care au fost obținute prin provocarea, facilitarea sau încurajarea persoanei la săvârșirea infracțiunii* [2, art. 94 alin.(1) pct.11]. Un alt aspect al problemei rămâne a fi dilema, dacă pot fi sau nu audiați investigatorii sub acoperire în cursul procesului penal.

Astfel, suntem de părere că agenții sub acoperire pot fi audiați ca martori în cadrul procesului penal, în condițiile prevăzute de art.110 și 110¹ din Codul de procedură penală și în condițiile Legii cu privire la protecția martorilor și altor participanți la proces. Însă, în cazul în care aceasta o solicită acuzatul sau sunt invocate probleme legate de provocare la săvârșirea infracțiunii, considerăm că audierea investigatorilor sub acoperire în cadrul procesului penal este obligatorie, ținându-se cont de sarcina probațiunii a autorităților de neadmitere a provocărilor în cadrul investigațiilor penale. Or, legea procesuală încuviințează această acțiune procesuală chiar și în cazul agentului sub acoperire. Mai mult, potrivit Convenției, „*orice acuzat are, mai ales, dreptul să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării (...)*” [12, art.6, lit. d)].

Referințe:

- Hotărârea din 11 februarie 2014, definitivă la 11.05.2014, cauza *Sandu vs Republica Moldova* (cererea nr.16463/08), disponibil <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/03/SANDU-RO.pdf>
- Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma, la 4.11.1950, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298-XIII din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54-55/502.
- Hotărârea din 11 februarie 2014, definitivă la 11.05.2014, cauza *Sandu vs Republica Moldova* (cererea nr.16463/08), disponibil <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/03/SANDU-RO.pdf>;
- Ibidem.
- Ibidem.
- Hotărârea din 08 martie 2016, cauza *Morari vs Republica Moldova* (cererea nr.65311/09), disponibil <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/05/MORARI-pdf1.pdf>.
- Ibidem.
- Ibidem.
- Ibidem.
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat la 14.03.2003. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.248-251/699.
- Legea privind activitatea specială de investigație, nr.59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.113-118/373.
- Convenția europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54-55/502.

Date despre autor:

Artiom ENI, doctorand, Școala doctorală *Științe Juridice*, Universitatea de Stat din Moldova; lector universitar, Facultatea de Drept a USM. **E-mail:** artiomeni@yahoo.com

Prezentat la 17.05.2018